

ULUSLARARASI HUKUKTA ÇÖZÜM MEKANİZMALARI VE ULUSLARARASI HUKUKTA UYGUNLUĞUN SAĞLANMASI MEKANİZMALARI: KARŞILAŞTIRMALI BİR ANALİZ

Bora AKİNCE

Öğr. Gör., Abdullah Gül Üniversitesi

bora.akinca@agu.edu.tr | ORCID: 0000-0003-4252-338X

Özet

Uluslararası hukukun temel kaynaklarından bir tanesi devletler arasında imzalanan uluslararası antlaşmalardır. Devletler kendi aralarındaki antlaşmalara ahde vefa ilkesi gereği genellikle uyma eğilimi göstermektedirler. Ancak devletlerin kendi aralarında imzaladıkları antlaşmalara zaman zaman uymadıkları da görülmektedir. Anarşik bir uluslararası sistemde devletler arasında uyuşmazlıklar çok sık görülmektedir. Devletler çıkarlarına ters düştükleri durumlarda ister istemez farklı devletler ile uyuşmazlığa taraf olabilmektedirler. Uyuşmazlıkların çözümü için uluslararası hukukta barışçıl çözüm ve yargısal çözüm olmak üzere iki çözüm yolu bulunmaktadır. Yargısal çözüm devletlerin ancak yargı yetkisini kabul ettikleri bir mahkeme veya tahkim ile mümkün olabilmektedir. Barışçıl çözüm yolları Birleşmiş Milletler Antlaşmasının 33. Maddesinde belirtilmiştir. Bu çözüm yollar görüşme, soruşturma, arabuluculuk, uzlaşma, hakemlik ve yargısal çözümdür. Bunun yanında bazı uluslararası antlaşmalar kendi yargısal çözüm mekanizmalarını da oluşturmuştur. 1982 Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi, Avrupa Birliği'nin yargı organları bu alanda verilebilecek başlıca örneklerdir. Bu çalışmada barışçıl ve yargısal yoldan anlaşmazlıkların çözümü ile uluslararası hukukta uygunluğun sağlanması mekanizmaları karşılaştırılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Uyuşmazlık Çözümü, Uluslararası Hukukta Uygunluğun Sağlanması, Uluslararası Hukuk.

Etik Beyanı: Bu çalışma "Araştırma ve Yayın Etiği" değerlerine uygun olarak hazırlanmıştır.

DISPUTE SETTLEMENT MECHANISM AND COMPLIANCE MECHANISMS IN INTERNATIONAL LAW: A COMPARATIVE ANALYSIS

Abstract

One of the main sources of international law is international treaties signed between states. States generally tend to comply with the treaties among themselves, as required by the pacta-sunt-servanda principle. However, it is also seen that states sometimes do not comply with the treaties they have signed among themselves. In an anarchic international system, conflicts between states are very common. States may inevitably be a party to disputes with different states when they conflict with their interests.

There are two solutions in international law for the settlement of disputes, namely, peaceful and judicial solutions. Judicial settlement can only be possible with a court or arbitration where the states accept their jurisdiction. Peaceful solutions are specified in Article 33 of the United Nations Charter. These solutions are negotiation, investigation, mediation, reconciliation, arbitration and judicial solution. Besides, some international agreements have also created their own judicial solution mechanisms. 1982 United Nations Convention on the Law of the Sea, the judicial bodies of the European Union are the main examples that can be given in this field. In this study, the mechanisms of peaceful and judicial dispute resolution and ensuring compliance with international law will be compared.

Keywords: Dispute Settlement, Compliance Mechanism, International Law

Ethics Statement: This study has been prepared in accordance with the values of "Research and Publication Ethics."

Giriş

Bir uluslararası hukuk süjesi olan devletler anarşik bir uluslararası sistemde çıkar çatışmaları yaşamakta ve bu çıkar çatışmaları neticesinde dış politikalarını düzenlemektedirler. Devletler arasında yaşanan çıkar çatışmaları uyuşmazlıkları meydana getirmektedir. Bu uyuşmazlık devletler arasında kimi zaman bir antlaşma çerçevesinde olabileceği gibi kimi zamanda ticari konulardan, sınır anlaşmazlıkları gibi konulardan meydana gelebilmektedir. Uyuşmazlık Türk Dil Kurumu tarafından düşünce, çıkar vb. aykırılıklardan ortaya çıkan bir durum olarak tanımlanmaktadır (TDK Sözlük). Uluslararası hukuk açısından devletler arasında çıkan sorunlar uyuşmazlık çözüm mekanizmaları ile çözülmeye çalışılmaktadır.

Uluslararası hukukta temel olarak iki tür uyuşmazlık çözüm yolu bulunmaktadır. Bunlardan bir tanesi yargısal çözüm yolları bir diğeri ise barışçıl çözüm yollarıdır. Barışçıl çözüm yolları Birleşmiş Milletler Anlaşması'nın 33. Maddesinde belirtilmiştir. Barışçıl çözüm yollarının temelinde diplomasi yatmaktadır ve bu nedenle barışçıl çözüm yolları aslında diplomatik çözüm yolları anlamına da gelmektedir. Yargısal çözüm yolları ise devletler arasında yapılan anlaşmalara özel olarak kurulan yargı organları ile bir uyuşmazlığın çözümüdür.

Uluslararası hukukta devletlerin anlaşmalara uymasının temelinde *Pacta Sunt Servanda* yani ahde vefa ilkesi yatmaktadır. Ancak devletlerin anarşik uluslararası sistemde çıkarlarının zaman içerisinde değişiklik göstermesi neticesinde anlaşmalara uymama gibi bir sorun ortaya çıkmaktadır. Uluslararası hukuka uygunluğun sağlanması mekanizmaları ise anlaşmalara uyumun teşviki üzerine çalışmalar yapmakta ve devletlerin anlaşmalara uymasını sağlamaya çalışmaktadır.

Bu çalışmada uluslararası hukukta barışçıl ve yargısal olan uyuşmazlık çözüm yolları ile uygunluğun sağlanması mekanizmaları karşılaştırılacaktır. Bu çalışmada üç temel soru bulunmaktadır. Uluslararası Hukukta uyuşmazlık çözüm yolları nelerdir? Barışçıl ve yargısal çözüm yollarının hukuki dayanağı nedir ve barışçıl ve yargısal çözüm yolları nedir, ne anlama gelmektedir? Uluslararası Hukukta uygunluğun sağlanması

mekanizmalarının özellikleri nelerdir? Bu sorulara verilen cevaplar doğrultusunda bu çalışmada bir karşılaştırma yapılacaktır.

1. Uluslararası Hukukta Uyuşmazlık Çözüm Yolları

Uluslararası hukukun kaynakları araştırıldığında sormamız gereken ilk soru uluslararası hukuk kim tarafından yapılmaktadır? Bu sorunun cevabı bizi uluslararası hukukun kaynaklarına götürmektedir. Uluslararası hukuk devletler tarafından yapıldığından, uluslararası hukukun temel süjesi öncelikle devletlerdir. (Janis, 1984, s. 310). Pek çok akademisyen uluslararası hukukun devletlerin davranışlarını etkilediklerini belirtmektedir. Özellikle uluslararası hukukun devlet davranışlarına olan etkisi anlaşılmeden uluslararası hukuk alanında çalışma yapmak pek mümkün olmamaktadır. (Guzman, 2002, s. 2). Uluslararası Hukukun kaynakları Uluslararası Adalet Divanı Statüsü'nün 38. Maddesinde belirtilmektedir. Bu maddeye göre uluslararası antlaşmalar, teamüller, hukukun genel ilkeleri ve doktrinler uluslararası hukukun kaynaklarını oluşturmaktadır.

Uyuşmazlık uluslararası hukuk açısından bir hukuki mesele ilgili ortaya çıkan anlaşmazlık, görüş veya çıkar çatışması anlamına gelmektedir (Hutchison, s.18). Uyuşmazlık Uluslararası Sürekli Adalet Divanı tarafından 1924 yılındaki Mavrommatis Davası'nda iki taraf arasında hukuki veya maddi bir olaya ilişkin anlaşmazlık, çıkar çatışması olarak tanımlanmıştır (Pazarcı; 2009: 443.) Uyuşmazlık çözüm yolları; uluslararası suçlar, ticaret, çevre, insan hakları ve bölgesel anlaşmalarda uygulanmaktadır (Charney, 1996, s. 69).

Uyuşmazlık çözüm mekanizmaları, bir antlaşma içerisinde bir sorun, uyumsuzluk meydana geldiğinde bu sorunun nasıl çözüleceğini ön görmektedir. Uyuşmazlık çözüm mekanizmaları birçok uluslararası antlaşma ve kurumda bulunmaktadır (Brack, 2001, s. 4). Taraflar arasındaki paylaşılan değerler, ortak çıkarlar tarafların birlikte bir çözüm mekanizması geliştirmesine sebep olmaktadır (Downes ve Penhoet, 1999, s. 3).

Uyuşmazlık çözüm mekanizmaları devletler arasında taraf oldukları uluslararası antlaşmalarda ortaya çıkan anlaşmazlıklar ile mücadele etmek için bulunmaktadır. Uyuşmazlık çözümünde konuyu bir sonuca götürmek için bir mahkeme kurulabilmektedir (Brack, 2001, s. 3).

Uyuşmazlık çözüm mekanizmalarının iyi yürütülebilmesi için hızlı çalışması, masrafları minimize etmesi, süreçlerdeki kararlarının tutarlı olması gerekmektedir. Aynı zamanda durumların şartlarına uygun olarak tutarlı kararlar verilmelidir. Ayrıca uyuşmazlık çözüm mekanizmaları mutlaka adil, eşitlikçi, tarafsız ve aldıkları kararların yasalara ve kurallara dayalı olması gerekmektedir. (Downes ve Penhoet, 1999, s. 4)

Uyuşmazlık çözüm mekanizmalarının da adalet çözüm mekanizmasının temelini oluşturmalıdır. Alınan kararların mutlaka adil ve tarafsız olması gerekmektedir. Uyuşmazlık çözüm sistemlerinin bir diğer özelliği ise verimli olmalarıdır. Verimlilikten kastı kaynak, zaman ve maliyettir (Budd ve Colvin, 2008, s. 3). Kaynakların mutlaka antlaşmalara dayanması, zamanın kısa ve maliyetlerin düşük olması çözüm mekanizmaları açısından oldukça önemlidir.

1.1. Uluslararası Hukukta Barışçıl Çözüm Mekanizmaları

Birleşmiş Milletler Anlaşması'nın 33. Maddesi sorunların barışçıl çözümünü düzenlemekte ve bunları görüşme, dostça girişim, arabuluculuk, uzlaştırma, araştırma ve soruşturma olarak düzenlemektedir (Sands ve MacKenzie 2000, s. 4).

Birleşmiş Milletler Anlaşması'nın 33. Maddesinde belirtilen bu hususlar ile ilgili olarak Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi gerek gördüğü durumlarda tarafları, uyuşmazlığı -yukarıda bahsedilen yollar ile- çözmeye davet edebilir. Ayrıca Güvenlik Konseyi uyuşmazlığın devamının uluslararası barış ve güvenliği tehdit ettiğini araştırmaya yönelik bir araştırma-soruşturma komisyonu kurabilmektedir. Bunun yanında devletler de uyuşmazlık ile ilgili olarak Güvenlik Konseyinin dikkatini çekebilmektedir. Güvenlik Konseyi'nin çeşitli durumlarda zorlama önlemleri alma yetkisi bulunmasına rağmen Güvenlik Konseyi'nin en başarılı olduğu durumlar arabuluculuk konusunda olmuş, hatta barış güçleri antlaşmada yer almamasına rağmen 1988 yılında Nobel Barış Ödülü almıştır (Keskin, 1998, s. 174)

Görüşme iki ya da daha fazla tarafın yetkili temsilcilerinin bir uyuşmazlığı veya bir anlaşmayı birlikte tartışması sürecidir. Uyuşmazlıkların çözümü ile ilgili konusunda ilişkin bir teamül olarak devletlerin görüşme yükümlülüğü olduğu kabul edilmektedir (Pazarıcı, 2009, s. 448).

Dostça girişim uyuşmazlıkların sona erdirilmesi amacı ile üçüncü bir kişinin, devletin veya uluslararası örgütün taraflar ile görüşmeye başlaması ve dost olarak uyuşmazlığın çözümü için çalışmasıdır. Dostça girişim tarafların çözüm konusundaki rızaları ile birlikte başlamaktadır ve taraflar dostça girişim tarafından getirilen önerileri kabul veya reddetme hakkına sahiptirler. Dostça girişimin temeli 1907 La Haye Sözleşmeleri'ne dayanmaktadır (Pazarıcı, 2009, s. 449).

Arabuluculuk ise üçüncü bir devletin veya uluslararası bir örgütün (kimi zaman bir bireyin) uyuşmazlığa taraf olan devletler ile görüşmelerde bulunması ve bu görüşmelere bizzat kendisinin de katılmasıdır. Arabuluculuğun da temeli 1907 La Haye Sözleşmesi'ne dayanmaktadır (Pazarıcı, 2009, s. 451). Arabuluculuk ile ilgili olarak belirtilmesi gereken bir diğer nokta ise BM Genel Sekreteri'nin rolü olarak karşımıza çıkmaktadır (Mengiler, 2006, s. 244). Örneğin dönemin BM Genel Sekreteri Kofi Annan Kıbrıs konusunda kendi ismi ile anılan Annan planını önermiştir. Her ne kadar Annan planı kabul edilmeyip yürürlüğe konmasa da Arabuluculuk ile ilgili olarak BM Genel Sekreterleri'nin yaptığı arabuluculuk faaliyetlerinden bir tanesini oluşturmaktadır.

Uzlaştırma uyuşmazlık ile ilgili olarak devletlerin bir kuruma bunları sunmaları ve incelemesinin yapılması, uyuşmazlığın çözümüne yönelik öneriler getirmesini talep ettikleri barışçıl bir çözüm yöntemidir. Uzlaştırma genellikle uyuşmazlık sonrası ortaya çıkan *ad hoc* bir uzlaştırma komisyonu tarafından yapılmaktadır. Genellikle uzlaştırmaya başvuru yapılan anlaşmalarda belirtilmektedir (Pazarıcı, 2009, s. 451).

Araştırma ve soruşturma ise 1907 La Haye sözleşmelerine Rusya'nın talebi üzerine girmiştir. Araştırma ve soruşturmanın üç temel amacı bulunmaktadır. Bunlar,

1. Uluslararası örgütlerde karar alma sürecinde bilgi sağlanması
2. Anlaşmanın uygulanıp uygulanmadığı ile ilgili olarak tarafların yükümlülüklerini yerine getirip getirmediğinin araştırılması
3. Uyuşmazlığa çözüm noktasında maddi verilerin ortaya çıkartılmasıdır. (Pazarıcı, 2009, s. 453).

Yukarıda bahsedilen çözüm yollarının kullanılmaması durumunda taraflar uyuşmazlığı Güvenlik Konseyine sunabilirler. Güvenlik Konseyi tarafından uyuşmazlığın devam etmesi durumunda barış ve güvenliği tehdit ettiği kanısına varılması durumunda Güvenlik Konseyi başka çözüm yolları da tavsiye edebilmektedir. Ayrıca Güvenlik Konseyi uyuşmazlığa taraf olan kurumlara barışçıl yolla ile çözüm için tavsiyede bulunabilmektedir.

1.2. Uluslararası Hukukta Yargısal Çözüm Mekanizmaları

Yargısal çözüm yollarından ilki Birleşmiş Milletler çatısı altında kurulan ve Birleşmiş Milletler'in (BM) yargı organı olan Uluslararası Adalet Divanı'dır (Brack, 2001, s. 4). Uluslararası Adalet Divanı BM'nin başlıca organları arasında yer almaktadır. BM Antlaşması'nın 14. Bölümü Uluslararası Adalet Divanı'nı düzenlemektedir. Uluslararası Adalet Divanı'nın Statüsü, Uluslararası Sürekli Adalet Divanı'nın Statüsüne dayanmaktadır. BM üyelerinin tamamı Uluslararası Adalet Divanı Statüsü'ne de taraftırlar (BM Antlaşması).

Uluslararası Adalet Divanı, Milletler Cemiyeti'nde bulunan Uluslararası Sürekli Adalet Divanı'nın statüsüne dayanmakta ve bu statüye uygun olacak çalışmaktadır. BM'ye taraf olmayan devletlerin Uluslararası Adalet Divanı Statüsü'ne taraf olabilmesinin koşulları Güvenlik Konseyi'nin tavsiyesi üzerine Genel Kurul tarafından belirlenmektedir. BM üyeleri taraf olduğu uyuşmazlıklarda Uluslararası Adalet Divanı'nın kararlarına uymayı kabul etmektedir. Divan'ın kararı neticesinde bir taraf, yükümlülükleri yerine getirmezse karşı taraf Güvenlik Konseyi'ne başvurabilmektedir. Güvenlik Konseyi hükümlerin yerine getirilmesi için tavsiyelerde bulunabilmekte veya alınacak önlemleri kararlaştırabilmektedir. Ancak Uluslararası Adalet Divanı uyuşmazlıkların çözümünün başka mahkemelere bırakılmasını engelleyici bir statüsü bulunmamaktadır. Uluslararası Adalet Divanı, Güvenlik Konseyi'ne istemesi durumunda hukuksal konular ile ilgili olarak danışma görüşü verebilmektedir (BM Antlaşması, 14. Bölüm).

Uluslararası Uyuşmazlık Çözümü ile ilgili olarak literatürde en çok yer bulan örneklerden bir tanesi 1982 BM Deniz Hukuku Sözleşmesidir. Deniz hukuku sözleşmesi uluslararası hukukun bir parçasından daha fazlası anlamına gelmektedir. Denizler ile ilgili bir çözüm mekanizması önermektedir. Bu çözüm yolunun en önemli özelliği 3. Taraf yöntemlerini kullanımını benimsemesidir (Akçapar, 1996, s. 20).

1982 BM Deniz Hukuku Sözleşmesi'nin 15. Bölümü anlaşmanın hükümlerinin yorumlanması ve uygulanması ile ilgili olarak çözüm mekanizması içermektedir. Anlaşma müzakereler ve gönüllü uzlaşmayı da teşvik ederek devletler arasındaki anlaşmazlıkları seçtikleri yollar ile çözmelerini teşvik etmektedir. (Charney, 1996, s. 70). Taraflar anlaşmanın 284. Maddesine göre uzlaşırma

prosedürlerine başvurmak istedikleri durumlarda raporu bağlayıcı olmayan bir uzlaşma komisyonu kurulmaktadır. Sözleşme tarafları çözüm mekanizması çözmesi noktasında serbest bırakmakta ancak anlaşmanın kendisi de bir çözüm mekanizması önermektedir (Mom, 2005, s. 3). Bu antlaşmaya taraf olan bir devlet, BM Uluslararası Deniz Hukuku Mahkemesi, Uluslararası Adalet Divanı, Uluslararası Deniz Hukuku Sözleşmesi'nin ekine uygun olarak oluşturulan bir tahkim veya bir hakem heyetine konuyu götürebilmektedir (Bingbin, 2004, s. 2-3). 1982 Deniz Hukuku Sözleşmesi devletlere çözüm için bir anlaşmaya varmalarını amaçlamaktadır (Charney; 1996, s. 71). Bu sözleşme devletlere seçimleri doğrultusunda yaşadıkları anlaşmazlıkları çözüme kavuşturmalarına olanak tanımaktadır (Rayfuse, s. 685).

Bir diğer yargısal çözüm ise Avrupa Birliği (AB) üyelerine yönelik olarak AB'nin yargı organlarıdır. Avrupa Birliği'nde yargı organları Avrupa Kamu Hizmetleri Mahkemesi, Avrupa Birliği İlk Derece Mahkemesi (ABİDM) ve Avrupa Birliği Adalet Divanı'dır (ABAD). Bu üç mahkeme arasında bir hiyerarşi de bulunmaktadır. AB'nin uluslar üstü bir örgüt olmasından dolayı ABAD'nin AB üyeleri üzerinde Amsterdam Antlaşması sonrasında zorunlu yargılama yetkisi bulunmaktadır (Brack, 2001, s. 5).

ABİDM, ABAD gibi AB'nin ana organlarından bir tanesi değildir. ABİDM'in yargı yetkisinde ABAD'ın denetim yetkisi bulunmaktadır. ABİDM ile ilgili düzenlemeler ilk olarak Avrupa Tek Senedi'nde karşımıza çıkmaktadır. ABİDM, AB'nin genişlemesi sonucunda dava sayısının artması neticesinde ortaya çıkan ABAD'a yardımcı bir organdır (Reçber; 2010, s. 220-221).

ABKHM ise 2004 yılında AB ile çalışanları arasındaki davalara bakmak üzere kurulmuştur (Reçber; 2010, s. 241). Bu mahkeme personel davasına bakmaktadır. Adeta bir bürokratlar mahkemesi olarak görülmektedir.

ABAD'ayargı yetkisi kurucuanlaşmalar tarafından verilmiştir. Bu kurucuanlaşmalar bakımından verilen yetki çerçevesinde ABAD yargı yetkisini AB üyeleri nezdinde kullanmaktadır. ABAD'ın yargı yetkisi zorunludur (Göçmen, 2016, s. 270). Ancak ortak güvenlik, dış politika ve savunma konusunda ABAD'ın yargı yetkisi bulunmamaktadır (Reçber, 2010, s. 208).

AB Yargısı'nda açılacak davalar aşağıdaki tabloda belirtilmektedir (Reçber, 2010, s. 279).

Tablo 1: AB Yargısı'nda Açılacak Dava Türleri

Dava Türleri / Yargı Organları	ABAD	ABİDM	ABKHM
Personel Davaları	+	+	+
İptal Davaları	+	+	-
İhlal Davaları	+	-	-
Hareketsizlik Davaları	+	+	-
Tam Yargı Davaları	+	+	-
Yetki Sözleşmesine Bağlı Açılan Davalar	+	+	-
Ön Karar Davaları	+	Belirli Konularda	-
Temyiz	+	+	-

Yargısal çözüm yollarından bir diğeri ise Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'dir. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, Avrupa Konseyi bünyesinde yılından bu yana zorunlu yargılama yetkisi olan bir mahkemedir. Ancak bu zorunlu yargılama yetkisi taraflar tarafından tanınmak zorundadır. Türkiye, 1989 yılında mahkemenin zorunlu yargı yetkisini tanımıştır. 1 Kasım 1998'de devreye giren Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin Ek 11. Maddesine göre mahkemenin Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'ne taraf devletler tarafından tanınması zorunlu hale gelmişti. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi temelinde yargılama yapmakta ve kararları sözleşmeye taraf ülkeler üzerinde bağlayıcı olmaktadır.

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi ile ilgili hususlar (AİHM) Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 2. Bölümünde düzenlenmiştir. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi 19. Maddede sözleşmeye taraf olan devletlerin sözleşmeye uymaları için bir mahkeme kurulduğundan bahsetmektedir. AİHM'de sözleşmeye taraf olan devlet sayısı kadar yargıç bulunmaktadır. AİHM'in yargı yetkisi Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin ve protokollerinin yorumu ile ilgilidir. Mahkemenin yetkisi ile ilgili bir sorun olması durumunda karar mahkeme tarafından verilmektedir. Mahkemeye, sözleşmeye taraf olan devletler ve bu devletlerin uygulamalarından dolayı mağdur olduğu iddiasında bulunan gerçek kişiler, hükümet dışı kuruluşlar veya kişi gurupları başvuru yapabilmektedir. Ancak mahkemeye başvuru için mutlaka iç hukuk yollarının tüketilmesi gerekmektedir. AİHM'nin kararları bağlayıcıdır.

Antlaşmaya bağlı olarak bir diğeri yargısal çözüm mekanizması ise Dünya Ticaret Örgütü'nde karşımıza çıkmaktadır. Dünya Ticaret Örgütü'nün uyuşmazlık çözüm mekanizması kurumsal anlamda yenilikçi bir yöne sahiptir (Rosendoff, 2005, s. 389). Dünya Ticaret Örgütü (DTÖ) Bretton Woods süreci neticesinde ortaya çıkan bir yapılanmadır. Dünya Ticaret Örgütü'nde taraflar arasında çıkan sorunlar iki aşamalı bir yargı organı olan anlaşmazlıkların hali kural ve yöntemleri mutabakat metni doğrultusunda karara bağlanmaktadır (Brack, 2001, s. 6).

DTÖ'ye üye ülkeler arasında ortaya çıkan anlaşmazlıkların çözülmesi sürecinde "Anlaşmazlıkların Halli Organı" (AHO) (Dispute Settlement Body) sorumlu ve yetkili bir organ olarak karşımıza çıkmaktadır. AHO, üye ülkelerin temsilcilerinden oluşmaktadır. AHO'ya göre bir DTÖ üyesinin diğeri bir DTÖ üyesi ile yaşadığı DTÖ Anlaşmaları hükümlerine aykırı hareket edildiği iddiası ilk etapta taraflar arasında danışma mekanizması yolu ile çözümlenmelidir. Şikâyetle bulunan ülke görüşme talebinde bulunur ve şikâyet edilen 10 gün içerisinde cevap vermek durumundadır. Danışma görüşmelerinin başlama süresi 30 gündür. Görüşme talebinin cevapsız kaldığı durumlarda veya görüşmelerden sonuca ulaşılamadığı durumda şikâyetçi tarafın panel isteme hakkı bulunmaktadır. 60 gün içerisinde hiçbir sonuç elde edilemediyse şikâyetçi taraf AHO'ya başvurmakta ve AHO tarafından 10 gün içerisinde panel kurulmaktadır. Panele tarafların üyeleri katılamamaktadır. Panel gizli bir şekilde yapılmaktadır. Anlaşmazlığa taraf olmayan devletler de panele bilgi sunabilmektedirler. Panel tarafından bir rapor oluşturulur. Bu rapor nihai rapordur; ancak uyuşmazlığın taraflarınca temyiz edilebilmektedir. Temyiz organı AHO tarafından oluşturulan 7 kişilik bir organdır. Temyiz organının raporu AHO'da oy birliği ile kabul edilir veya reddedilir. AHO'da kabul edilmesi durumunda uyulması zorunludur (ticaret.gov.tr).

Bu noktada bir diğer verilecek örnek ise Uluslararası Yatırım Anlaşmazlıklarının Çözümü Merkezidir. (International Center for the Settlement of Investment Disputes) Bu merkez 1966 yılında kurulmuştur. Yatırımcılar ile devletler arasında ortaya çıkan sorunların çözümü için tahkime başvurabilmektedir. Bu tahkimin dayanağı yatırım anlaşmaları ve yatırım yasalarıdır (Brack, 2001, s. 9).

Uyuşmazlık Çözüm Mekanizmaları, Dünya Bankası'nda da karşımıza çıkmaktadır. Dünya Bankası İnceleme Paneli 1993 yılında kurulmuş ve 1994 yılında faaliyete geçmiştir. Bu panel Dünya Bankası projelerinden etkilenen tarafların taleplerini toplamaktadır. Bu panelin 3 üyesi bulunmaktadır. Bu üyeler genel müdüre şikâyet konusunda soruşturma açılıp açılmayacağı konusunda öneride bulunmaktadır. Soruşturmanın açılması durumunda bu soruşturma panel üyesi veya üyeleri tarafından yürütülür ve Dünya Bankası'nın politikalara ve prosedürlere uyup uyumadığı ile ilgili olarak önce panele sonra ise İcra Direktörlerine rapor vermektedir (Brack, 2001: 9).

Kuzey Amerika Serbest Ticaret Anlaşması (NAFTA) 1988'de imzalanmış, anlaşmaya Meksika 1995'de dâhil olmuştur. Anlaşmanın içerisinde yatırım yükümlülüklerinin ihlal edilmesi durumunda şikâyetçi taraf Birleşmiş Milletler Uluslararası Ticaret Hukuku Komisyonu (UNCITRAL) kurallarını seçebilmekte veya konuyu tahkime taşıyabilmektedir (Brack, 2001, s. 10).

3. Uluslararası Hukukta Uygunluğun Sağlanması

Hukuk ve uyum arasında bir bağlantı bulunmaktadır. Bu bağlantının doğru çalışması verimliliği arttırmaktadır. Bu bağlantının temelinde, hukukun uyulması gereken kurallar anlamına gelmesi yatmaktadır. Uyumluluk bir uygunluk durumu, bir aktörün davranışı ile kurallara uyması olarak tanımlanabilmektedir. Bazı akademisyenler uyumu cezadan kaçınma ve ortaya konan normların içselleştirilmesinden doğan bir araç olarak görmektedirler. Uygunluğun sağlanması mekanizmaları uyum ve verimlilik ile yakın ilişkili bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır. Uygulama uluslararası kuralların pratiğe vurulmasıdır. Verimlilik ise bir problemi iyileştirmek ve politika hedefine ulaşmasını sağlamaktır (Raustiala ve Slaughter: 538). Bazı anlaşmalar her ne kadar çok kötü dizayn edilse de uyum seviyesi verimlilikten dolayı oldukça yüksek olabilmektedir (Beth & Ann, 1998, s. 3).

Geleneksel yaklaşım devletler arasında ortaya çıkan ihtilafların yargı eliyle çözülmesine dayanmaktadır. Uygunluğun sağlanması (compliance) uyumsuzlukla başa çıkabilmek için ortaya atılan önemli bir yaklaşımdır (Tallberg, 2002, s. 610). Yargılama ise uygunluğun sağlamanın bir yolu olarak karşımıza çıkmaktadır. Yargılama ile bazı anlaşmazlıkların uygunluğun sağlanması mekanizmaları (compliance mechanism) güçlendirilmektedir. Devletlerin uluslararası hukukta mahkemelerin aldıkları kararlara uymaları neticesinde mahkemeler uygunluğun sağlanması mekanizmaları için önemli bir noktayı oluşturmaktadır (Knox, 2001, s. 4-5).

Ancak temel tartışmalardan bir tanesi mahkemelerin uygunluğun sağlanması mekanizmalarını ne kadar desteklediği ve devletleri uymaya ne kadar zorladıklarıdır. Bu noktadan yola çıkıldığında özellikle çevre gibi tüm insanlığı ilgilendiren anlaşmalarda uygunluğun sağlanması mekanizmalarında zorlayıcı bir mahkemeden ziyade uygunluk

sürecini yöneten, bağlayıcı olmayan mekanizmalar tarafından gerçekleştirilebileceği bazı akademisyenler tarafından belirtilmektedir. Devletler genellikle düzenleyici anlaşmalarda anlaşmazlıklara direnç göstermekteyken, bu tarz yapılanmalara genellikle riayet etmektedirler (Knox, 2001, s. 9 – 10).

Uluslararası hukukta uygunluğun sağlanması mekanizmaları ile ilgili çalışmaların temelinde uluslararası hukukun devlet davranışlarını nasıl etkilediğini anlamak yatmaktadır. Bu sebepten dolayı uluslararası hukukta uygunluğun sağlanması mekanizmaları ile ilgili çalışmalar uluslararası ilişkiler disiplini tarafından geliştirilmiştir. Uygunluğun sağlanması mekanizmalarının ilk eleştirdiği nokta uluslararası hukukta teamüllerin yetersiz olduğudur. Çünkü teamül hukuku uygunluğun sağlanması mekanizmalarına atıf yapmamaktadır. Aslında uygunluğun sağlanması mekanizmaları uluslararası hukukun temelinde yatmaktadır. (Guzman, 2002, s. 1826-1828).

Devletlerin uluslararası hukukta uygunluk göstermelerinin temelinde üç etken bulunmaktadır. Bunlardan birincisi kurala uymanın maliyetinin uymamanın maliyetinden daha yüksek olması yani anlaşmanın verimli olması; ikincisi anlaşmalar katılımcı devletlerin çıkarları ile uyumlu olması; üçüncüsü ise uygunluk normunun destekleyici bir özelliğinin olmasıdır. (Guzman, 2002, s. 1830).

Uluslararası hukukta uygunluğun sağlanması mekanizmaları özellikle rasyonel devletler için önemli bir mekanizma olarak karşımıza çıkmaktadır. Uluslararası hukuk devletlerin politikalarını etkilemektedir. Bunun temelinde devletlerin kurallara uymamaları noktasında itibar kaybedecekleri yatmaktadır. Bu düşünce uluslararası hukuk açısından yeni bir bakış açısı sunmaktadır. Bu düşünce devletlerin bir kurala riayet etmelerini taahhüt etmelerinden sonra bu kurala uymalarının devletlerin onurunu, haysiyetini zedeleyeceği düşüncesinden gelmektedir (Guzman, 2002, s. 1825).

Devletlerin itibar kaybedecekleri inancı ile ilgili olarak yaklaşımlar aslında uluslararası ilişkilerde de kullanılan oyun teorisi ile bağdaştırılabilmektedir. Oyun teorisinde de rakip oyuncunun itibarı uygunluk stratejisi konusunda diğer tarafa bir ipucu vermektedir. Pozisyonların değişiklik gösterdiği bir düzen de itibar uygunluk için önemli bir rol oynamaktadır. Çünkü devletler yasalara uymayan devlet olarak bir itibar kaybı yaşamak istememektedirler. Çünkü böyle bir durumda devletler gelecek anlaşmalara davet edilmeyeceklerdir. İtibarın gücü devletleri bir şekilde anlaşmalara uymaya zorlamaktadır (Downs & Jones, 2002, s. 98 - 100).

Bu noktadan yola çıkıldığında uygunluğun sağlanması mekanizmalarının teşvik edilmesinin bir aracı ise Sivil Toplum Kuruluşlarıdır (STK). STK'lar uluslararası anlaşmalarda uygunluğun sağlanması noktasında hükümetlere, müzakere eden diplomatlara, hedef guruplara yönelik baskı uygulayarak uygunluğun sağlanması mekanizmalarını çalıştıran bir özelliğe sahip olabilmektedirler. Bu durum STK'ların gücü ile doğru orantılı olarak değişmektedir (Gulbrandsen ve Andresen, s. 56).

Uygunluğun sağlanması mekanizmalarında ceza ikinci planda kalmaktadır. Bununla ilgili verilebilecek en güzel örnek özellikle petrol üreticisi ülkelerin bir anlaşma yaparak iş birliğini en üst düzeye çıkarmasıdır. Çünkü böyle bir durumda iş birliğini bozan ülke ister istemez kendilerini cezalandırılmış olacaktır. Ceza ancak tarafların bazı durumları istismar

etmesi durumunda kullanılmak üzere bulunmaktadır (Down ve Jones, 2002, s. 105 – 106). 2020 yılında Covid-19 Pandemisi döneminde Amerikan Ham Petrol'ünün negatif olarak fiyatlanması, OPEC üyeleri arasında yaşanan anlaşmazlık neticesinde petrol fiyatlarının 20 doların altına gerilemesi neticesinde hem ABD'nin hem de Rusya'nın zarar etmesinin ardından OPEC üyelerinin tekrar anlaşarak petrol fiyatlarının tekrar yükselmesi bu duruma verilebilecek en güzel örnektir.

Bir antlaşmanın doğru bir şekilde uygulanabilmesi için uygunluğun sağlanması en önemli şartlardan bir tanesini oluşturmaktadır. Uygunluğun sağlanması ile ilgili olarak cezanın ikinci plana atılmasına verilebilecek en güzel örnek ilk etapta Kyoto Protokolü'nün 18. Maddesidir. Bu madde bağlayıcı sonuçlar ortaya koyan bir mekanizmayı reddetmektedir. Kyoto Protokolü'nde tarafların emisyonlarda azalma yapması talep edilmektedir; ancak bununla ilgili yerine getirmeye ilgili zorunlu bir mekanizma bulunmamaktadır. Ancak ilerleyen süreçte Temmuz 2001'de protokolde sanayileşmiş ülkelerin emisyonu %30 azaltılmaları durumunda bir ceza eklenmiştir (Barrett ve Stavins, 2003, s. 352).

Anlaşmaların uygulanması için temel bir yaklaşım ise bize uluslararası teamüller tarafından verilmektedir. Genellikle teamüllere göre devletler yaptıkları anlaşmalarda uygunluğu sağlamaktadırlar. Başka bir deyişle devletler bu anlaşmalara uymayı sağlamaktadırlar. Bu sebepten dolayı bir devletin uyamayacağı veya uygulayamayacağı bir anlaşmaya girmesini engellemek bir bakıma uygunluğu da teşvik etmektedir (Barrett ve Stavins, 2003, s. 358).

Anlaşmalarda uygunluğun sağlanması için yapılan bir diğer nokta ise devletlerden fazla fedakârlık yapmalarının beklenmemesidir. Fazla fedakarlıklar güvenilir olmamaktadır. Anlaşmalarda devletlerden büyük fedakârlıklar beklenmemekte ve izlenmesi kolay anlaşmalar yapılmaktadır (Barrett ve Stavins, 2003, s. 359).

Anlaşmalara uygunluk ile ilgili bir diğer nokta ise devletlerin yapısıdır. Özellikle hukukun üstünlüğü, yargı bağımsızlığı bulunan devletler uluslararası kurallara daha fazla uyum göstermektedir. Bunun yanında liberal demokrasilerin de uluslararası hukuk kurallarına daha fazla uyum gösterdikleri görülmektedir (Simmons, 2000, s. 819). 1967 – 1997 yılları arasında kapsayan bir araştırmada anlaşmalara en çok uyum sağlamayan ilk üç ülke Dominik Cumhuriyeti, El Salvador ve Jamaika olarak kayıtlara geçmiştir (Simmons, 2000, s. 826).

Uygunluğun sağlanması süreci ile ilgili olarak değerlendirilecek bir diğer nokta ise formel yapılardan daha ziyade informal yapılarda uygunluğun sağlanmasının mekanizmalarının daha iyi olduğu hususudur (Dickinson, 2010, s. 6).

Sonuç olarak uygunluğun sağlanması mekanizmalarının temelinde uygunluğun sağlanmasının hangi sebeplerden oluştuğunu, uygunluğun sağlanması konusunda ne gibi zorluklar olduğunu belirlemek, uygunluk göstermeyen tarafların verdikleri taahhütlerini nasıl yerine getirebileceklerini ortaya koymak ve doğru, etkili bir uygunluğun sağlanması mekanizmasının kurulmasıdır. Uygunluğun sağlanması mekanizmasının temelinde taraflar arasında iş birliği teşvik edilmektedir. Bu iş birliği ile birlikte ihlal meydana gelmeden önleme amaçlanmaktadır. (Savaşan, 2013, s. 63 – 64).

4. Uluslararası Hukukta Çözüm Mekanizmaları ve Uluslararası Hukukta Uygunluğun Sağlanması Mekanizmalarının Karşılaştırılması

Uyuşmazlık çözümünde çözüm yargı organları tarafından bulunmaktadır; ancak uygunluğun sağlanması mekanizmalarında bir yargı organı bulunmamaktadır. Karar süreçleri uyuşmazlık çözümünde yargı tarafından alınırken, uygunluğun sağlanması mekanizmasında politik kurumlar tarafından bu süreç gerçekleştirilmektedir.

Uyuşmazlık sonucunda uyuşmazlığa sebep olan ülkeye bir ceza verilmekte veya bir yaptırım uygulanmaktadır; ancak uygunluğun sağlanması mekanizmasında taraflara bir ceza verilmemekte pozitif veya negatif müdahale önlemleri ortaya çıkmaktadır. Bu makalenin sonucu aşağıdaki tabloda verilmektedir (Savaşan; 2013, s. 65).

Tablo 2: Uyuşmazlık Çözüm Yolları ile Uygunluğun Sağlanması Mekanizmalarının Karşılaştırılması

	Uyuşmazlık Çözüm Yolları	Uygunluğun Sağlanması Mekanizması
Ana Amaç	Çözümü bularak, sorun çıkartanı cezalandırmak.	Antlaşmalardaki sorunları ortaya çıkarmak ve uyumu sağlamak.
Yaklaşım	Çözüm üzerine	Olmadan önleme üzerine
Çözüm Yolu	İki taraflı (Sorunun tarafları)	Çok taraflı
Terminoloji	Yükümlülük-ihlal-ceza	Taahhüt-uyumama-müdahale önlemleri
Başvuru Yolu	İhlal arasında nedensellik ve hasar olmalıdır.	ihlal veya hasar gerektirmez.
Nasıl Çalışmaya Başlar	Çatışma ve düşmanlık olmalı	Hiçbir tarafa gerek yoktur. Çatışma ve düşmanlık yoktur.
Kurumsal Yapı	Yargı veya yargı organları bulunur.	Yargı organı bulunmaz, antlaşma tarafları bulunur.
Karar Verme	Yargı	Politik kurumlar çözüm üretir.
Sonuç	Ceza veya yaptırım.	Pozitif veya negatif müdahale önlemleri

Sonuç

Uluslararası hukukta uyuşmazlık çözüm yollarında ana amaç uyuşmazlıklara bir çözüm bulmak ve sorun çıkaranları cezalandırmaktır. Ancak uygunluğun sağlanması mekanizmaları antlaşmalardaki sorunlara ortaya çıkarmakta ve uyumu sağlamak üzerine çalışmaktadır. Uyuşmazlık çözümünün temel yaklaşımı çözüm üzerinedir. Uyuşmazlığa taraf olan devletler sorunu çözümü için olayı BM Antlaşması'nda ön görülen yöntemler veya yapılan anlaşmada ön görülen usuller üzerinden çözmektedirler. Ancak

uygunluğun sağlanması mekanizmaları ihlaller olmadan önleme üzerine bir yaklaşıma dayanmaktadır. Uygunluğun sağlanması mekanizmaları anlaşmaların uygulanabilir, makul olmasını benimsemektedir.

Uyuşmazlık noktasında çözüm iki taraflı olmaktadır. Çözüme ilişkin iki taraflı bir yaklaşım benimsenmekte ve soruna taraf olan devletlerin sorunu çözülmektedir. Ancak uygunluğun sağlanması mekanizmasında bir anlaşmaya taraf olan devletlerin tamamını ilgilendiren hususlar bulunmakta ve çok taraflı bir çözüm benimsenmektedir.

Uyuşmazlık çözümünde taraflara yükümlülükler yüklenmekte ve ihlal eden tarafa ceza verilmektedir. Ancak uygunluğun sağlanması mekanizmalarında taraflar anlaşmalara uymayı taahhüt etmektedirler. Uymama durumunda müdahale önlemleri gündeme gelmektedir.

Uyuşmazlık çözümünde ihlal konusu ile ilgili olarak mutlaka bir nedensellik ve bu nedenin oluşturduğu bir hasar bulunmalıdır. Ancak uygunluğun sağlanması mekanizmaları uyumu teşvik ettiğinden taraflara ihlal veya ceza gerektirmemektedir.

Uyuşmazlık çözüm yollarının çalışmaya başlaması için mutlaka ortaya bir çatışma veya düşmanlık çıkmalıdır. Ancak uygunluğun sağlanması mekanizmasının çalışması için herhangi bir tarafa ihtiyaç bulunmamaktadır. Çünkü ana amaç yapılan anlaşmaya uyum sağlanmasıdır. Bu sebeple hiçbir tarafa gerek bulunmamakta ve çatışma olgusundan bahsedilememektedir.

Yazarlık Katkı Beyanı: "Uluslararası Hukukta Çözüm Mekanizmaları ve Uluslararası Hukukta Uygunluğun Sağlanması Mekanizmaları: Karşılaştırmalı Bir Analiz" başlıklı çalışmayı şahsım Bora AKİNCE olarak tek başıma hazırladığımı beyan ederim.

Kaynakça

- Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi. Haziran 01, 2010. https://www.echr.coe.int/documents/convention_tur.pdf. Erişim tarihi: 01.12.2020.
- Akçay, B., Göçmen İ. (Ed.) (2016). *Avrupa Birliği tarihçe, teoriler, kurumlar ve politikalar* (3. Baskı). Ankara: Seçkin Yayınları.
- Akçapar, B. (1996). Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi'nde Deniz Hukuku Uluslararası Mahkemesi. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 51(1), 19 – 42. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/36380> Erişim Tarihi: 07.03.2021.
- Barrett, S., Stavins, R. (2003). Increasing participation and compliance in international climate change agreements. *International Environmental Agreements*, 3(4), 349-376. https://idp.springer.com/authorize/casa?redirect_uri=https://link.springer.com/content/pdf/10.1023/B:INEA.0000005767.67689.28.pdf&casa_token=Q7hhdQ3ZFhEAAAAA:LwEeVWp75ZKxU8e25IJGsrLuHhbFEWBJEbDKydwYW-Ea2zR4DSI38-NraoXrRbcAXctVbpJh2XtT2iU Erişim Tarihi: 15.01.2020.
- Brack, D. (2001). International environmental disputes: International forums for non-compliance and disputes settlement in environment-related cases. *Royal Institute of International Affairs*.

- Budd, J. W., Colvin, A. J. (2008). Improved metrics for workplace dispute resolution procedures: Efficiency, equity, and voice. *Industrial Relations, A Journal of Economy and Society*, 47(3), 460-479. https://onlinelibrary.wiley.com/doi/pdf/10.1111/j.1468-232X.2008.00529.x?casa=srrnEEc2KQcAAAAA:b2l7CqtblQtysBcB9x6lHZpCjDy2bS5J0L81Pj0FnlljPhB8eV9LhKPQMU73iIsiHoIoddPkom_4Ag Erişim Tarihi: 10.01.2020.
- Birleşmiş Milletler Antlaşması, Haziran 26, 1945. <https://www.tbmm.gov.tr/komisyon/insanhaklari/pdf01/3-30.pdf>. Erişim tarihi: 01.12.2020.
- Birleşmiş Milletler 1982 Deniz Hukuku Sözleşmesi, Aralık 10, 1982. <http://www.turkishgreek.org/kuetuephane/item/153-unclos-turkish>. Erişim tarihi: 01.12.2020.
- Charney, J. I. (1996). The implications of expanding international dispute settlement systems: The 1982 Convention on the Law of the Sea. *American Journal of International Law*, 90(1), 69-75. Stable URL: <https://www.jstor.org/stable/2203752> Erişim tarihi: 03.01.2019.
- Downs, G. W., Jones, M. A. (2002). Reputation, compliance, and international law. *The Journal of Legal Studies*, 31(S1), 95-114. Stable URL: <https://www.jstor.org/stable/10.1086/340405>. Erişim tarihi: 05.05.2020.
- Downes, D., Penhoet, B. (1999). Effective dispute resolution, a review of options, for dispute resolution mechanisms and procedures. *Center for International Environmental Law (CIEL)*, Wahsington.
- Guzman, A. T. (2002). A compliance-based theory of international law. *California Law Review*, 90, 1823–1877. <https://www.jstor.org/stable/3481436>. Erişim tarihi: 04.11.2020.
- Dickinson, L. A. (2010). Military lawyers on the battlefield: An empirical account of law compliance. *American Journal of International Law*, 104(1), 1-28. Stable URL: <https://www.jstor.org/stable/10.5305/amerjintelaw.104.1.0001>. Erişim tarihi: 23.03.2020.
- Gulbrandsen, L. H., Andresen, S. (2004). NGO influence in the implementation of the Kyoto Protocol: Compliance, flexibility mechanisms, and sinks. *Global Environmental Politics*, 4(4), 54-75. <http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.486.7312&rep=rep1&type=pdf> Erişim tarihi: 11.11.2020.
- Hutchinson, C. (2006). The duty to negotiate international environmental disputes in good faith. *McGill International Journal of Sustainable Development Law & Policy*, 2 (117), 117 - 153. https://www.mcgill.ca/mjsdl/files/mjsdl/2-2_the_duty_to_negotiate_international_environmental_disputes_in_good_faith.pdf. Erişim tarihi: 04.06.2020.
- Keskin, F. (1998). *Uluslararası hukukta kuvvet kullanma: Savaş, karışma ve Birleşmiş Milletler*. Ankara: Mülkiyeliler Birliği Vakfı Yayınları.
- Knox, J. H. (2001). A new approach to compliance with international environmental law: The submissions procedure of the NAFTA Environmental Commission. *Ecology Law Quarterly*, 28(1), 1 - 122. https://www.jstor.org/stable/pdf/24114040.pdf?casa=ken=5ibCnSSRaysAAAAA:YXyAxSMTGxnvottgE9ljlBSeO-xRMO0yRf_9OWcN5igxofZwSYLirfbqI2gsMIQD0KVTrODzml-ppe6CjtFuZaQGoZkEzQ8KhcSifcF433wKjsXA Erişim tarihi: 01.12.2020.

- Mengiler, Ö. (2006). The UN Secretary-General's role in peaceful settlement of disputes: Over coming dilemmas. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 61 (1), 243 – 266. <https://dspace.ankara.edu.tr/xmlui/bitstream/handle/20.500.12575/52964/4981.pdf?sequence=1&isAllowed=y> Erişim Tarihi. 05.03.2021.
- Lu, B. (2004). Dispute settlement on the law of the sea: An overview. Doi: <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.56081> Erişim tarihi: 27.04.2020.
- Mom, R. (2005). ITLOS and dispute settlement mechanisms of the United Nations Convention on the Law of the Sea. *United Nations–The Nippon Foundation Fellow*.
- Pazarcı, H. (2009). *Uluslararası hukuk (8. Baskı)*. Ankara: Turhan Kitapevi.
- Raustiala, K., Slaughter, A. M. (2002). International law, international relations and compliance. *International relations and compliance. Princeton Law & Public Affairs Paper*. <https://www.peacepalacelibrary.nl/ebooks/files/C08-0007-Raustiala-compliance.pdf> Erişim tarihi: 04.10.2020.
- Reçber K. (2010). *Avrupa Birliği kurumları ve temel metinleri*. Bursa: Alfa Aktüel.
- Rosendorff, B. P. (2005). Stability and rigidity: Politics and design of the WTO's dispute settlement procedure. *American Political Science Review*, 99(3), 389-400.URL: <https://www.jstor.org/stable/30038947>. Erişim tarihi: 01.05.2020.
- Sands, P. J., MacKenzie, R. (1998). *Guidelines for negotiating and drafting dispute settlement clauses for international environmental agreements*. International Bureau of the Permanent Court of Arbitration. <https://docs.pca-cpa.org/2015/11/Guidelines-for-Negotiating-and-Drafting-Dispute-Settlement-Clauses-for-International-Environmental-Agreements1.pdf>. Erişim tarihi: 27.04.2020.
- Savaşan Z. (2013). *Compliance Mechanisms Under Multilateral Environmental Agreements A Comparative Analysis Of Compliance Mechanisms Under Montreal and Kyoto Protocols* (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Orta Doğu Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, Ankara.
- Simmons, B. A. (2000). International law and state behavior: Commitment and compliance in international monetary affairs. *American Political Science Review*, 94(4), 819-835.: <https://www.jstor.org/stable/2586210>. Erişim tarihi: 15.06.2020.
- Simmons, B. A. (1998). Compliance with international agreements. *Annual Review of Political Science*, 1(1), 75-93.<https://www.annualreviews.org/doi/pdf/10.1146/annurev.polisci.1.1.75> Erişim tarihi: 25.04.2020.
- Tallberg, J. (2002). Paths to compliance: Enforcement, management, and the European Union. *International Organization*, 56(3), 609-643.<https://www.jstor.org/stable/3078590> Erişim tarihi: 01.12.2020
- <https://humanrightscenter.bilgi.edu.tr/tr/content/43-avrupa-insan-haklar-mahkemesi/>
Erişim tarihi 17.01.2019
- https://ticaret.gov.tr/data/5c1cdf5913b8761fc0cf270d/08_Anla%C5%9Fmazi%C4%B1klar%C4%B1n%20Halli%20Mekanizmas%C4%B1.doc
Erişim Tarihi: 08.02.2021

DISPUTE SETTLEMENT MECHANISM AND COMPLIANCE MECHANISMS IN INTERNATIONAL LAW: A COMPARATIVE ANALYSIS

Bora AKINCE

Extended Abstract

States, which are subjects of international law, experience conflicts of interest in an anarchic international system and regulate their foreign policies as a result of these conflicts of interest. States experience problems with other states as a result of their conflicts of interest, and this creates disputes. This disagreement between states can sometimes be within the framework of an agreement or sometimes due to an issue.

There are basically two types of dispute resolution in international law. One of them is judicial solutions and the other is peaceful solutions. Peaceful solutions are specified in Article 33 of the United Nations Agreement. Judicial remedies, on the other hand, are the resolution of a dispute with judicial bodies established specifically for agreements made between states. In addition, mechanisms to ensure compliance in international law work on the promotion of compliance with agreements and try to ensure that states comply with agreements.

Article 33 of the United Nations Agreement regulates the peaceful resolution of the problems and arranges them as negotiation, enquiry, mediation, conciliation, arbitration and judicial solution.

Another solution to disputes between states in international law is the judicial solution. Judicial settlement is the settlement of disputes between states through a court. The first of the judicial solutions in international law is the International Court of Justice, which is established under the umbrella of the United Nations and is the judicial body of the United Nations.

In addition, one of the most frequently mentioned examples in the literature regarding the judicial settlement of disputes is the 1982 UN Convention on the Law of Sea. Chapter 15 of the 1982 UN Convention on the Law of the Sea contains a solution mechanism regarding the interpretation and implementation of the provisions of the treaty.

Another example that can be given to a judicial solution in the field of international law is the judicial bodies of the European Union (EU) for the members of the European Union. The judicial bodies in the European Union are the European Public Services Court, the European Union Court of First Instance and the European Union Court of Justice. The decisions of these courts are binding on the European Union member states.

Another of the judicial solutions is the European Court of Human Rights. The European Court of Human Rights has been a court within the Council of Europe with compulsory jurisdiction since.

In many treaties, judicial solution mechanisms are envisaged depending on the treaty. One of the first dispute resolution mechanism is in the World Trade Organization Agreement. Another example to be given at this point is International Center for the Settlement of Investment Disputes. This center was established in 1966. It can apply to arbitration for the solution of problems that arise between investors and states. The other dispute resolution Mechanisms also appear in the World Bank. The World Bank Review Panel was established in 1993 and became operational in 1994. In this panel, an investigation can be opened to the general

manager in case of complaint. The North American Free Trade Agreement (NAFTA) was signed in 1988, and Mexico was included in the agreement in 1995. In case of breach of investment obligations within the agreement, the complainant may choose the rules of the United Nations International Trade Law Commission (UNCITRAL) or refer the issue to arbitration.

There is a link between law and compliance. The basis of this link is that the law means rules to be followed. Conformity can be defined as a state of conformity, an actor's behavior and compliance with the rules. The traditional approach is based on the resolution of disputes between states by the judiciary. Ensuring compliance is an important approach put forward to deal with non-compliance. However, one of the main arguments is how much courts support compliance enforcement mechanisms and how much they force states to comply. States generally tend to abide by treaties signed of their own free will.

Understanding how international law affects state behavior is the basis of the work on the mechanisms of ensuring compliance in international law.

There are three factors on the basis of states' compliance with international law. The first is that the cost of obeying the rule is higher than the cost of noncompliance, that is, the agreement is efficient; second, that the agreements are compatible with the interests of the participating states; The third is that the conformity norm has a supportive feature.

Mechanisms to ensure compliance in international law appear as an important mechanism especially for rational states. International law affects the policies of states. The basis of this is that states will lose their reputation when they do not obey the rules.

Punishment is secondary in the mechanisms of ensuring compliance. The best example that can be given about this is that oil producing countries make an agreement to maximize their cooperation. Because in such a situation, the country that breaks cooperation will inevitably be punished.

A basic approach for the implementation of agreements is given to us by international practices. Generally, states ensure compliance in their agreements according to custom. Another point made to ensure compliance in agreements is that states are not expected to make too much sacrifice. Too many sacrifices are not reliable. Other point regarding compliance with agreements is the structure of states. In particular, states with the rule of law and judicial independence comply more with international rules.

As a result, the main purpose of dispute resolution methods in international law is to find a solution to disputes and to punish those who cause problems. However, compliance mechanisms reveal problems in treaties and work on ensuring compliance.

The basic approach of dispute resolution is on resolution. The states that are parties to the dispute resolve the case through the methods stipulated in the UN Treaty or the procedures stipulated in the agreement. However, compliance mechanisms are based on an approach to prevention without violations. Mechanisms to ensure compliance adopt agreements to be enforceable and reasonable.

In dispute resolution, obligations are imposed on the parties and the violator is punished. However, the parties undertake to comply with the agreements in the mechanisms of ensuring compliance. In case of non-compliance, intervention measures come up.

Conflict or hostility must arise in order for dispute resolution to start working. However, no party is needed for the mechanism of compliance to work. Because the main purpose is to comply with the agreement made. The resolution in dispute resolution is found by the judiciary or judicial bodies; however, there is no judicial body in compliance mechanisms.